

GRANS CAUSES AVUI: BON VIURE, BON CONVIURE

ALFREDO GONÇALVES

São Paulo, SP, Brasil

Què signifiquen expressions com “canvi d'època”, “transició de paradigmes” o “nou model civilitzatori”? En el seu clàssic estudi sobre *La ciutat en la història*, Lewis Mumford es refereix a dos models arquetípics contrastants de vida urbana, el simbiòtic i el depredador. Segons l'historiador, “no constituïen pas opcions absolutes, sinó que apuntaven en direccions diferents: el primer era el camí de la cooperació voluntària, de la mútua acomodació, de la comunicació i l'enteniment més ampli. L'altre era el de la dominació depredadora, que condueix a l'explotació immiseri-cordiosa i, amb el temps, al debilitament parasitari, fent que la forma d'expansió, amb la seva violència, els seus conflictes... transformés la mateixa ciutat en un instrument destinat a l'extracció i concentració d'excedents”.

També segons Mumford, històricament, “l'herència urbana es va bifurcar”. El model de la simbiosi amb la natura i les seves limitacions de recursos, en què preval la cura maternal amb el *bon viure* i el *convivre* pacífic, va donar lloc al model depredador, marcat per la dominació patriarcal, disposada a conquerir totes les possibilitats del medi ambient, de la força humana i del patrimoni cultural. El disseny de la ciutat circular, com a niu, úter, acollida, es va substituir pel traçat rectilini, cantellut, geomètric, on el progrés de la matemàtica exerceix el paper central de quantificar, calcular, fer rendir. Els símbols punxeguts, com obeliscs i torres, predominantment masculins, desplacen els gots de terrissa i els cistells trenats, utensilis arrodonits d'inspiració femenina.

No cal dir que en els països d'occident de manera particular, la ciència i la tecnologia sempre van estar al servei d'un model fortament depredador. La llei de la selecció natural, de Darwin, a *L'origen de les espècies*, es va acabar aplicant impecablement al desenvolupament socioeconòmic i polític. La penetració de terres verges i la mercantilització de les seves riqueses, juntament amb la destrucció dels pobles indígenes, va ser el tret fonamental de l'avançament de l'economia capitalista i neoliberal, primer mercantilista, després industrial i finalment financera. És evident que la revolució industrial hi va tenir un impuls gegantesc,

culminant en el que Eric J. Hobsbawm va batejar com “l'era dels imperis”.

Els resultats d'aquest ús indiscriminat i irresponsable dels recursos naturals són ben coneguts. També són àmpliament conegudes les reaccions violentes de la natura davant l'acció igualment violenta de l'ésser humà sobre ella. A la violència d'un projecte de creixement matemàtic a qualsevol preu, el planeta hi respon de mal humor: sequeres i inundacions que s'intercalen; inesperades onades de fred i calor que difuminen els límits de les estacions; tempestes inusitades, com huracans, tifons, ventades; migracions humanes massives amb milions de “refugiats o immigrants climàtics”...

En aquesta perspectiva i sense la pretensió de desmentir la teoria copernicana, el planeta Terra es troba avui en el centre d'innombrables debats. Científics, moviments socials i ambientalistes, entre d'altres forces vives i actives, no es cansen d'alertar sobre la deforestació i la desertificació del sòl, la pol·lució de l'aire i de les aigües, l'emissió creixent de gasos hivernacle, el desglaç de les glaceres i l'escalfament planetari, l'extermini de nombroses espècies de fauna i flora...

No n'hi ha prou amb conservar la vida humana, en una visió antropocèntrica. Valdria la pena tornar a una relectura del llibre del Gènesi. En l'aliança que Déu estableix amb el Poble d'Israel, simbolitzada en l'arc de Sant Martí, el text insisteix no només sobre la vida dels éssers humans. Les paraules són emfàtiques: el pacte es firma en nom de “tots els éssers vius i totes les generacions futures”. La voluntat de Déu és no només defensar la vida en totes les seves formes –la biodiversitat– sinó també conservar-la per a l'eternitat (Gn 9, 12-17). Hi ha en joc una nova forma de relació amb les coses i amb les persones. Produir, vendre/comprar i consumir ha estat l'ideal de la modernitat. Avui és urgent repensar tota la civilització, en el sentit d'una convivència pacífica, fraterna, solidària amb el planeta i amb la natura: respectar el dret de la Terra a generar vida!

La protecció de la vida, juntament amb els diferents ecosistemes, sobrepassa el programa de qual-

sevol país o nació, de qualsevol religió o partit, de qualsevol poble o cultura. És una tasca universal, de la que ningú se'n pot amagar. Cada espècie de vida que desapareix de la terra disminueix les possibilitats humanes de sobreviure. Arreu creix la consciència ecològica que o salvem la biodiversitat o ens morim amb el planeta.

Segons Pablo Suess, convé recordar el concepte indígena del Sumak Kawsay (= bon viure), de la nació quítxua, àmpliament debatut a Cochabamba, Bolívia, a la *Conferència dels Pobles sobre el Canvi Climàtic i els Drets de la Mare Terra*. De fet, en la recerca d'un nou paradigma civilitzatori –just, sostenible, planetari– hi ha en joc una relació totalment renovada, ja sigui amb el planeta i els seus recursos naturals, ja sigui amb els éssers vius en general i amb les persones en particular. No es tracta pas de lluitar per assolir el patró de vida dels països centrals o de les elits dels països perifèrics. La febre de consum que s'hi promou a través d'estridents formes de màrqueting, de propaganda i de publicitat, no s'adapta al ritme natural de les diverses formes de vida. Per mantenir aquest patró, milions de persones acaben essent sistemàticament excloses, posades al marge de la història i de la mateixa vida.

El repte per a les Grans Causes d'avui és la reconstrucció d'un nou estil de vida: frugal, responsable i equitatiu. Per tal que el *bon viure* i el *bon conviure* sigui extensiu a tots els éssers vius, a la biodiversitat orgànicament entrellaçada –plantes, animals i persones– cal una tasca doble: d'una banda, suprimir luxes ostensius i escandalosos; per l'altra, combatre la fam i la misèria en totes les seves formes. En una paraula: el nou paradigma parteix del pressupòsit que cal eliminar les asimetries i desequilibris que divideixen continents i països, així com estils de vida extremats dins d'una mateixa nació.

El nou ordre mundial, assentat en el paradigma de la cura i de la coexistència responsable amb la natura i les seves formes de vida, porta incorporada la necessitat d'un toc femení. No es tracta pas només d'una major participació de les dones en les decisions sobre el model socioeconòmic i políticocultural. Es tracta, abans que res, de redescobrir el potencial femení que resideix en tota persona, home o dona. Potencial que ha romàs asfixiat per l'agitació febril de la cultura de produir, fer, aparentar i consumir.

Si és veritat que després de la crisi ve la cruïlla, aquesta en constitueix el seu costat positiu, doncs crisi és sinònim d'ambigüïtat. Passada l'angoixa, l'abatiment i la perplexitat que tota crisi produeix, ve la necessitat d'aixecar cap i continuar endavant. I aquí ens trobem amb la cruïlla, que pressuposa una doble presa de posició: d'una banda, una obertura a les diferents alternatives que es presenten, al pluralisme cultural, social, polític i religiós; per altra banda, el valor de reflexionar, aprofundir les causes i conseqüències de la mateixa crisi, i de prendre noves opcions. En una paraula, a la cruïlla la crisi es torna fecunda, el desert es manifesta fèrtil i l'obscuritat ens obliga a encendre les petites llums. Llums que avui dia es tradueixen en les milers d'iniciatives populars que van brotant sobre el terreny, especialment l'economia solidària, i que apunten a la possibilitat d'una civilització renovada, en la qual l'explotació i l'acumulació d'uns pocs serà substituïda per la idea del *bon viure* i del *bon conviure*.

La vida ensenya que, en les tragèdies i les tempestes, el timó del vaixell acostuma a passar a mans de les dones. O com a mínim, preval el costat femení de tot ésser humà, el qual, en el remolí de les aigües braves, preval mitjançant la saviesa i la paciència d'esperar el moment oportú per prendre un nou rumb. Mentre les onades són molt altes, és impossible entrellucar el far i orientar l'embarcació. Calmada la tempesta, aleshores sí, la llum passa a il·luminar la nit fosca, possibilitant de remar amb seguretat en direcció a port. Cruïlla, per altra banda, és un moment oportú per consultar les arrels i les fonts del projecte original, per tornar al bressol matern. Per més adults i crescuts que siguem, en els moments de crisi tornem al pit de la mare. Per això aquesta tornada només té sentit en la mesura que ens serveix per enfortir-nos i fer-nos avançar cap a la frontera. En les crisis, els dèbils i nostàlgics es refugien al bressol, mentre que els adults, energitzats per la llet primordial, se senten desafiat pels embats de la història i del futur, per les Grans Causes, o per la necessitat de reciclar i recrear la pròpia civilització.